

ПОЛІТИЧНИЙ КОНСЕНСУС ЯК ПРИНЦИПОВА ОЗНАКА ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Донецький національний університет імені Василя Стуса (м. Вінниця)

Анотація

Розглядається політичний консенсус як феномен політичного життя суспільства. Визначено основи формування політичного консенсусу в умовах сучасного суспільного розвитку.

Ключові слова: політичний консенсус, демократія, суспільство

Abstract

Political consensus is seen as a phenomenon of political life in society. The basics of political consensus formation in the conditions of modern social development are defined.

Keywords: political consensus, democracy, society

Вступ

Сучасні політичні процеси, військові конфлікти та зіткнення, що періодично спалахують у різних регіонах світу, актуалізують проблему політичного консенсусу – принципу, процедури і методології пошуку взаємної згоди, єдності, спільності позицій конфлікуючих сторін, знаходження та реалізації конструктивного рішення. Саме у політиці інтереси соціальних груп, верств, організацій, партій, рухів, націй тощо зіштовхуються, протиставляються, узгоджуються, підпорядковуються, слугують причиною, мотивом суспільно-політичних дій суб'єктів суспільного життя. Поглиблення й заострення суперечливих інтересів – головна й неминуча причина соціально-політичних конфліктів.

Основна частина

Термін «консенсус» походить від латинського «consensus» – злагода, співучасть. У «Політологічному енциклопедичному словнику» консенсус визначається як «наявність єдності у поглядах двох чи більше суб'єктів щодо ключових аспектів соціального порядку, що виявляється в єдності дій...; метод, форма прийняття колегіальних рішень, що передбачає досягнення згоди» [1, с. 270].

Як наукова категорія, «консенсус» використовується цілою низкою соціальних наук: юриспруденцією, соціологією, конфліктологією, психологією, політологією, тощо. Але при усій значущості внеску вітчизняної та зарубіжної політичної науки у розробку теорії консенсусу, треба відзначити, що: а) змістовне трактування поняття та функцій політичного консенсусу розроблене не достатньо; б) недостатньо з'ясовані підвалини для прийняття консенсусу у якості моделі політичної дії суб'єктів. У політології розрізняють консенсус у «вузькому» розумінні – як спосіб політичного розв'язання різноманітних суперечок і конфліктів, і в «широкому» – загальнополітичному, який інакше називається громадянською згодою. На думку вітчизняних і зарубіжних політологів, слід розрізнити ще два види політичного консенсусу: персоніфікований і громадянський.

Вітчизняний вчений Г. Аладжальян зазначає, що слід врахувати соціально-культурне, цивілізаційне, національно-етнічне середовище, в якому відбувається конфлікт [2].

В контексті прийняття політичних рішень, слід розрізнити консенсус нормативний і консенсус мотиваційний. Перший передбачає визначення певних умов для політичної діяльності й на практиці є наслідком впровадження певних обмежувальних та заохочувальних санкцій. Інший – як результат нормативного регулювання, в основи якого знаходяться внутрішні консенсусні спонукання.

З існуючих нині держав найдавніші традиції демократичного узгодження мають Велика Британія, Нідерланди, країни Північної Європи та США. Адже саме завдяки наявності політичного консенсусу демократія у цих країнах до певного моменту мала більший часовий ліміт для реагування на виклики [3].

Політичний консенсус являє собою складний феномен, який має відповідну структуру і різноманітний зміст. В усіх своїх проявах консенсус є обов'язковим елементом демократичних та правових суспільств, а отже спрямування на розвиток консенсусних засад є вектором розвитку демократії в українській державності. Тому опрацювання попереднього досвіду дослідження консенсусу, та розробка на його базі теорії політичного консенсусу, що відповідає реаліям

українського суспільства, стає актуальним та першочерговим завданням сучасної української політичної науки.

Зі створенням Організації Об'єднаних Націй консенсуальний метод набув широкого застосування для розробки й прийняття резолюцій та рішень. У 1987 р. Управління з правових питань Секретаріату ООН підготувало правовий висновок з цього питання. У правовому висновку з питання прийняття рішень консенсусом, підготовленому Управлінням з правових питань Секретаріату ООН у 2003 р., було наголошено: практика знаходження консенсусу означає, що за відсутності заявленого заперечення або конкретної вимоги провести голосування проекти резолюцій та рішень приймаються без голосування. Будь-яка делегація може блокувати консенсус, заявивши заперечення або конкретно зажадавши провести голосування за пропозицією в цілому; вона при цьому має сформулювати підстави свого заперечення [4].

Нагальна необхідність розв'язання післявоєнних проблем змушувала країни шукати нових форм консенсусної угоди. Результатом стало виникнення цілої групи міжнародних організацій, діяльність яких була спрямована на вирішення цієї проблеми. Військово-політичною організацією демократичних країн Західної Європи та Північної Америки став утворений 4 квітня 1949 р. Північноатлантичний пакт (НАТО). Сьогодні членами цієї організації є 29 країн.

Механізм прийняття рішень в НАТО – базується на основі консенсусу, як єдиного принципу прийняття рішень в НАТО із 1949 р. Тобто, коли оголошується «рішення НАТО», це означає, що в ньому виражена колективна воля всіх суверенних держав, що входять до його складу. Це також означає, що голосування в НАТО не відбувається. Консультації проводяться до тих пір, доки країни не дійдуть загальної згоди [5, с. 89].

Принцип консенсусу закладений у механізмі функціонування Європейського Союзу, в якому інститути влади слугують не механічному втіленню волі більшості, а реалістичному включенню національних та наднаціональних політичних інститутів до процесу прийняття рішень, встановлення між ними конструктивного діалогу. Зокрема, в Європейському Парламенті, як правило, утворюються дві найбільші парламентські групи, які не мають абсолютну більшість. Результатом такої самоорганізації конкуренції є збалансована й ефективна робота Європарламенту [32].

Початок ХХІ-го століття знаменувався кардинальними змінами природи конфліктів на макрорівні. На перший план виступають конфлікти ідеологій, ідентичностей в контексті конфесійної та цивілізаційної приналежності [6]. В новому тисячолітті причини соціально-політичних конфліктів залишилися актуальними не тільки для перехідних суспільств, а й для економічно розвинених країн. Терористичні акти 11 вересня 2001 року і подальша військова акція США та їх союзників в Афганістані – є свідченням цього.

Простежити зовнішні впливи на перебіг внутрішньополітичних процесів та суперечностей і досягнення політичного консенсусу дає змогу, зокрема, аналіз подій «Трояндової революції» у Грузії (2003 р.), «Тюльпанової революції» у Киргизії (2005 р.); «Помаранчевої революції» в Україні (2004 р.).

Сьогодні формування політичного консенсусу відбувається у складних суспільно-політичних умовах, які характеризуються продовженням російської агресії проти України, тривалою економічною кризою, політичною нестабільністю. Соціально-психологічна атмосфера в українському суспільстві, нажаль, характеризується низьким рівнем довіри (зокрема, до інших членів суспільства, до владних інститутів). За даними соціологічних опитувань 2017 р. серед соціальних інститутів найбільшу довіру українців мали Збройні Сили (70% повністю або певною мірою їм довіряють), Церква (66%), гуманітарні та добровільні організації (64%), університети (52%).

Також довіряють телебаченню (43%) та пресі (40%). Найменше українці довіряють політичним партіям (9%), Парламенту (10%), судам (12%), Уряду (13%), банкам (15%) [7, с. 4].

Висновки

Українське суспільство потребує формування довготермінового стратегічного партнерства в усіх сферах з метою побудови соціуму, в якому б культивувалися толерантні стосунки, тобто прийняття стратегії побудови «консенсусного суспільства» в Україні. За цих умов політичний консенсус для українського суспільства, яке обрало шлях демократичного розвитку і внаслідок певних обставин зіткнулася з проблемами конфесійних, партійних, регіональних, етнічних протистоянь, забарвлених жорсткою нетерпимістю та насильством – стає об'єктивною необхідністю.

Його, насамперед, слід розглядати як спосіб персональної й групової політичної ідентифікації, за допомогою якої відбувається єднання з іншими, а також усвідомлення, збереження і укріплення власної політичної позиції на новому «консенсусному» рівні. У цьому розумінні «консенсус» є технологією реалізації демократичного способу життя, а його базисною основою – слід вважати терпимість і толерантність. Актуальною проблемою для сучасної України є формування ціннісного

консенсусу за умов морального плюралізму. З іншого боку, у сучасному українському суспільстві, на жаль, відчувається криза моралі, моральні цінності не є загально визнаними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Політологічний енциклопедичний словник / упорядник В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Київ: Генеза, 2004. 736 с.
2. Аладжальян Г. Є. Сутність політичного консенсусу та шляхи його досягнення в контексті демократичної консолідації в сучасній Україні. Політологічні *записки СНУ ім. В. Даля*: Зб. наук. праць. Вип. 3. 2011. С. 47–56.
3. Климкова І. І. Сутність та зміст проблеми суспільно-політичного консенсусу. *Наукові праці МАУП*, 2012. Вип. 2(33). С. 48–51.
4. Гершинкова Д.А. Ответственность в рамках международных соглашений и многосторонних переговоров. *О нарушении правил процедуры на конференции ООН по климату в Дохе в декабре 2012 г.* URL: <http://ioj.hse.ru/data/2013/07/10/1289632166/6.pdf>. (дата обращения: 30.03.2020).
5. Корнієнко В. О. Україна в Європі і світі : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2017. 149 с.
6. Глухова А. В. Социально-культурный конфликт как фактор современного политического процесса. *Логос*. 2005. No4. С. 185–200.
7. Національна безпека і оборона : журнал. No1–2. 2017. 148 с.

Корнієнко Микита Валерійович – студент 4 курсу стаціонарної форми навчання, спеціальності «політологія», Донецький національний університет імені Василя Стуса, nekit8291@gmail.com
Науковий керівник: **Денисюк Світлана Георгіївна** – доктор політичних наук, професор, професор кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, e-mail: svetadenisiyk@gmail.com

Kornienko Mykita Valeriyovich - 4th year student of full-time education, specialty "Political Science", Vasyl Stus Donetsk National University, nekit8291@gmail.com

Supervisor: **Svitlana H. Denysiuk** – Doctor of Politician science (Eng.), professor, professor of social and political sciences department, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, e-mail: svetadenisiyk@gmail.com